

Starea Națiunii

Construirea unui instrument inovator pentru
fundamentarea politicilor publice (SIPOCA 11)

RAPORT DE ANALIZĂ NR. 19

Barometru - Încrederea în instituții

Cuprins

1. Rezumat executiv	4
2. Introducere	6
3. Structura eșantionului Barometrului Stării Națiunii aprilie 2018	7
4. Metodologie	8
5. Starea curentă	9
5.1. Încrederea în instituții	9
5.1.1. O perspectivă generală	9
5.1.2. Încrederea în instituțiile din „axul central al statului”	12
5.1.3. Instituțiile ordinii tradiționale	12
5.1.4. Încrederea în instituțiile politice, state și organizații supranaționale	13
5.1.5. Încrederea în instituții financiar-bancare	13
5.1.6. Încredere în instituții din sectorul civil și privat	14
5.1.7. Încredere în SRI și SIE	14
5.1.8. Încrederea în stat, privit ca întreg	14
5.2. Reprezentări privind direcția în care se îndreaptă țara	15
5.3. Profilul celor ce au și a celor ce nu au încredere în instituții	15
6. Perspectiva longitudinală	19
6.1. Dinamica față de februarie 2017	19
6.2. Schimbări și stabilitate în profilul celor ce au încredere în instituții	22
7. Harta instituționalizată 2018	22
8. Discuție	22
9. Referințe	23
Texte revizuite indicatori principali	25

Raport executiv

Barometrul Stării Națiunii din aprilie 2018 s-a concentrat pe încrederea în instituții și organizații statale. Au fost măsurate încrederea în diverse instituții, incluzând pe cele ale reprezentării politice, ale puterii executive, biserica, armată, pompieri, jandarm, presă, justiție, bănci etc. Li s-au adăugat state (Germania, SUA, Rusia, China) și organizații supranaționale precum UE, NATO, FMI. Conform rezultatelor, piramida încrederii în instituții este dominată de încrederea în instituții ale funcționării societății (pompieri, jandarmerie) și de instituții ale ordinii tradiționale (armata și biserica). Peste 70% din populație are încredere multă sau foarte multă în aceste instituții. Recordul este deținut de pompieri, cotați cu încredere de 90% dintre respondenți. La polul opus se situează instituțiile organizării politice centrale – Parlamentul, Guvernul, partidele politice, pentru care încrederea este sub 20%.

Dar nu politica este cea care să respingă. Instituțiile organizării politice locale sunt creditate cu mai multă încredere decât cu neîncredere. Primăria, spre exemplu, atrage 56% încredere și 44% neîncredere. Consiliul Județean se plasează la 43% încredere și 52% neîncredere.

Nici instituțiile ce asigură funcționarea zilnică a societății nu sunt lipsite de incoerență a încrederii: Pompierii, Jandarmeria, Poliția și presa atrag bilanțuri pozitive ale încrederii. În schimb, întreg sistemul de justiție și instituțiile relaționate sunt cotate cu scoruri mai degrabă negative (DNA, Curtea Constituțională, justiția în ansamblul ei) sau profund negative (așa cum este în cazul Avocatului Poporului).

Armata și Biserica se plasează în continuare printre instituțiile cu nivel ridicat de încredere, cu Armata la aproximativ 80% încredere, iar Biserica la 10 puncte în urma sa.

Politica de alianțe externe a României este delimitată destul de clar prin scoruri de încredere: NATO, UE și Germania atrag mai degrabă încredere decât neîncredere (o diferență de aproximativ 10 puncte procentuale). SUA sunt însă privite invers: cu o ușoară neîncredere (aproximativ 7 puncte procentuale mai multă neîncredere decât încredere). Spre comparație, doar 22% dintre respondenți au încredere în China și doar 14% în Rusia, cei ce nu au încredere în Rusia reprezentând aproape două treimi din eșantion, respectiv 50% în cazul Chinei.

FMI, BNR și băncile – ca exponentele ale sistemului financiar, sunt toate trei creditate cu puțină încredere. Sub o treime dintre respondenți au încredere în BNR și FMI și mai puțin de un sfert în bănci.

Încredere negativă atrag și SRI și SIE (15-20% mai mulți neîncredzători decât cei încredzători), dar și mediul civil: sindicatele (cu o încredere puternic negativă) și ONG-urile (25 puncte mai mult pe direcția neîncrederii).

Statul, pe ansamblu, se plasează în media celorlalte instituții, cu 38% dintre respondenți declarând încredere destul de multă sau foarte multă și 58% având încredere destul de puțină sau foarte

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

puțină. Reprezentarea privind direcția în care se îndreaptă țara subliniază starea de neîncredere existentă (trei sferturi din populație consideră că direcția este greșită).

Nu am identificat multe pattern-uri consistente care să genereze clivaje în populație în ce privește încrederea în Biserică și cea în Poliție. Cele două instituții sunt tipice pentru cele ce definesc ordinea tradițională (biserica, armată) și pentru cele ce definesc elemente ce asigură în mod direct funcționarea zilnică a societății (poliție, pompieri, mass-media, jandarmerie). Mândria de a fi român este pozitiv asociată cu încrederea în orice instituție: tendința este ca cei ce au mai multă încredere în una să aibă mai multă încredere și în cealaltă și invers. Credința că direcția în care se îndreaptă țara este bună se asociază cu încrederea în poliție, dar și cu cea în parlament (instituție reprezentativă pentru cele politice). Cei mai avuți și cei care au rude în afara țării tind să nu aibă încredere în parlament.

Comparativ cu valul precedent al Barometrului Stării Națiunii care a fost dedicat încrederii în instituții (valul februarie 2017), rezultatele din martie 2018 relevă un trend negativ pentru toate instituțiile față de care a fost măsurată încrederea.

2. Introducere

Încrederea în instituții, direct relaționată cu capitalul social (Paxton, 1999), constituie o componentă esențială a dezvoltării economice și sociale, pe care o determină (Beugelsdijk & Van Schaijk, 2005; Borner et al, 2016; Pye & Verba, 2015; Van der Meer & Zmerli, 2017). Societățile bogate în încredere în instituții au o capacitate de reacție anticipativă la problemele sociale. Ele generează rapid și eficient bunuri publice (Collier, 1998), creează un mediu în care cooperarea între indivizi este mai facilă (Tyler, 2011), în care respectarea legii este mai ridicată (Jackson et al, 2011). Ideea încrederii în instituții ca parte a capitalului social – acel liant ce face societatea coezivă și permite cooperarea, a fost promovată în științele sociale în anii 1980-1990, sub influența Social Capital Initiative – divizie a The World Bank (Voicu, 2010), dar și în relație cu lucrări clasice precum Making Democracy Work (Putnam, 1993). În ultimii ani, o serie de rapoarte internaționale au actualizat problematica încrederii și a încrederii în instituții, ca element esențial al mixului organizării sociale (Boda et al, 2018; Eurofound, 2013a; OECD, 2017a; OECD, 2017b).

Efectele încrederii în instituții sunt extrem de profunde. Pe de o parte, încrederea în instituții este văzută ca element de legitimare a organizării societale democratice (Levi & Stoker, 2000; Levi et al, 2009; Miller & Listhaug, 1990). Pe de altă parte, încrederea este o consecință a contextului politic (Rose et al, 2011; Wang & Gordon, 2011). Încrederea în instituții depinde de culturile încrederii în care au fost socializați indivizii (Voicu & Tufiş, 2017), iar la nivel individual este strâns relaționată cu modul în care indivizii definesc situația personală și pe cea a societății (Dalton, 2004; Easton, 1965; Telegyi, 2017; Tufiş, 2012).

Nivelele încrederii în instituții în Europa de Est sunt mai reduse, dat fiind trecutul comunist (Tufiş, 2007) care încă se propagă spre prezent prin cultura (ne)încrederii. De asemenea, încrederea în instituții ale organizării politice (partide politice, guvern, parlament) este supusă unor cicluri ale încrederii (Mihaylova, 2004; Sandu, 1999): este mai mare în preajma alegerilor, când dezbaterile la nivel societal aduc în prim plan instituțiile și sporesc socializarea politică. Încrederea în instituții se erodează însă în perioada dintre alegeri. Ciclicitatea afectează însă în mai mică măsură instituțiile nesupuse alegerilor: Poliția¹, puterea judecătorească, sistemul de educație sunt caracterizate prin pattern-uri naturale mai stabile. Variația lor ca nivel de încredere reflectă mai fidel starea societății. Sunt apoi instituțiile ordinii tradiționale (armata, biserica). Variația încrederii în ele reflectă orientările spre tradiționalism sau modernitate culturală. Cei mai orientați spre tradiționalism sunt de regulă mai predispuși să aibă încredere în biserică sau armată (Inglehart, 1997).

Acest raport discută toate tipurile de instituții menționate din punct de vedere al încrederii populației în ele. Textul surprinde atât starea de fapt în aprilie 2018, dar poate oferi și o perspectivă dinamică, după cum explic în continuare. Barometrul Stării Națiunii din februarie 2017 a măsurat încrederea în instituții la acel moment. Să ne amintim faptul că era o măsurare realizată la scurt timp după amplele proteste generate de ordonanțele de guvern ce căutau a modifica legile justiției (ianuarie 2017), dar și la mai puțin de trei luni de la alegerile generale (decembrie 2016). Barometrul Stării Națiunii din aprilie 2018 repetă măsurarea. Avem astfel posibilitatea de a

¹ Poliția este și ea o instituție a ordinii, dar funcționalitățile sale includ în mai mare măsură elemente moderne în comparație cu armata. În acest text am clasificat Poliția între instituțiile care asigură derularea vieții de zi cu zi, iar armata între cele ale ordinii tradiționale. Fiind legate de evenimente excepționale serviciile de informații se adaugă armatei, iar jandarmeria și pompierii sunt similare poliției. Fără îndoială, aceasta nu este unica clasificare posibilă și nici nu există vreo pretenție de exactitate absolută. Clasificarea utilizată are avantajul de a permite o citire rapidă a datelor prezentate, acesta fiind scopul primordial și al clasificării și al întreg textului de față.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

observa modificările la distanță de un an și câteva luni, de a compara profilul celui ce are sau nu încredere în diverse instituții la cele două momente supuse analizei.

Raportul de față începe prin a înfățișa starea curentă. Este trecută în revistă încrederea în instituții, dar și evaluarea direcției în care se îndreaptă țara – măsură difuză a legitimității politice. Apoi este realizată comparația cu 2018. La final, sunt comparate schimbările de profil al celor ce au încredere în trei instituții cheie: Poliția, Parlamentul și Biserica.

3. Structura eșantionului Barometrului Stării Națiunii

Universul cercetării

Populația adultă neinstituționalizată a României

Volumul eșantionului

1002 persoane

Perioada de culegere a datelor

2-30 aprilie 2018

Tipul eșantionului

Eșantion stratificat bistadial cu selecție probabilistă a gospodăriilor (aleatoriu simplu) și a persoanelor (metoda “cea mai tânără persoană din gospodărie”).

Reprezentativitate

Eșantionul este reprezentativ pentru populația adultă neinstituționalizată a României.

Metoda culegerii datelor

Interviuri telefonice (CATI, 1002)

Marja de eroare

Eroarea maximă de eșantionare, la un nivel de încredere de 95%, este de +/- 3,1%

Ponderarea datelor

Ponderare proporțională iterativă (Raking / Rim) pentru corectarea probabilităților inegale de selecție și pentru ajustarea ratelor neuniforme de non-răspuns. Criterii de ponderare: sex, vârstă, educație, etnie, ocupație, regiune și mărimea localității.

Suma procentelor

Suma procentelor poate diferi uneori cu +/- 1 punct procentual față de 100% datorită rotunjirii fără virgulă a valorilor. În cazul întrebărilor cu răspuns multiplu, suma răspunsurilor poate fi semnificativ mai mare de 100% datorită caracterului cumulativ al prezentării datelor.

4. Metodologie

Raportul de față explorează datele în principal la nivel descriptiv. Pentru fiecare temă însă, analize multivariate sunt realizate cu scopul de a indica cine sunt respondenții care au probabilități mai mari de a exprima o anumită opinie și care sunt factorii ce sunt asociați cu opinia respectivă. Textul prezintă principalele rezultate, detaliile tehnice fiind schițate sumar în note de subsol.

Încrederea în instituții poate atrage răspunsuri pozitive (încredere multă sau foarte multă), negative (foarte puțină sau puțină) sau neutre, ne-direcționate („nu știu”, „nu răspund la întrebare”, „nu am auzit de instituția aceasta”). În cele ce urmează, „încredere pozitivă” desemnează o distribuție a răspunsurilor în care cele pozitive le depășesc numeric pe cele negative. „Încrederea negativă” este definită în oglindă.

Indicatori specifici folosiți în text sunt definiți și ilustrați la prima utilizare.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

5. Starea curentă

5.1. Încrederea în instituții

5.1.1. O perspectivă generală

Figura 1 sintetizează rezultatele măsurării încrederii în instituții, așa cum a fost ea exprimată de către respondenții la chestionarul Barometrul Starea Națiunii în aprilie 2018. Lista include instituțiile românești, centrale și locale, dar și instituții internaționale și transnaționale, precum și state. Avem astfel o vedere de ansamblu asupra gradului în care respondenții au încredere în întreg contextul instituțional.

Cifrele nu sunt ușor de comparat între ele, dat fiind faptul că ponderile celor ce nu exprimă o opinie, nu știu ce să spună sau nu au auzit de instituția respectivă variază mult de la o instituție la alta. Statele pentru care s-a măsurat încrederea pe care o au în rândul celor intervievați atrag cele mai multe astfel de răspunsuri ne-direcționale, exemplificate în fraza anterioară. Ele au fost alese de aproximativ un sfert dintre respondenți în cazul Rusiei sau Chinei, respectiv de unul din cinci în cazul SUA și al Germaniei. O serie de instituții ale ordinii (SRI și SIE), ONG-urile, Sindicatele, Avocatul Poporului atrag între 10 și 15% lipsa unui răspuns pozitiv sau negativ.

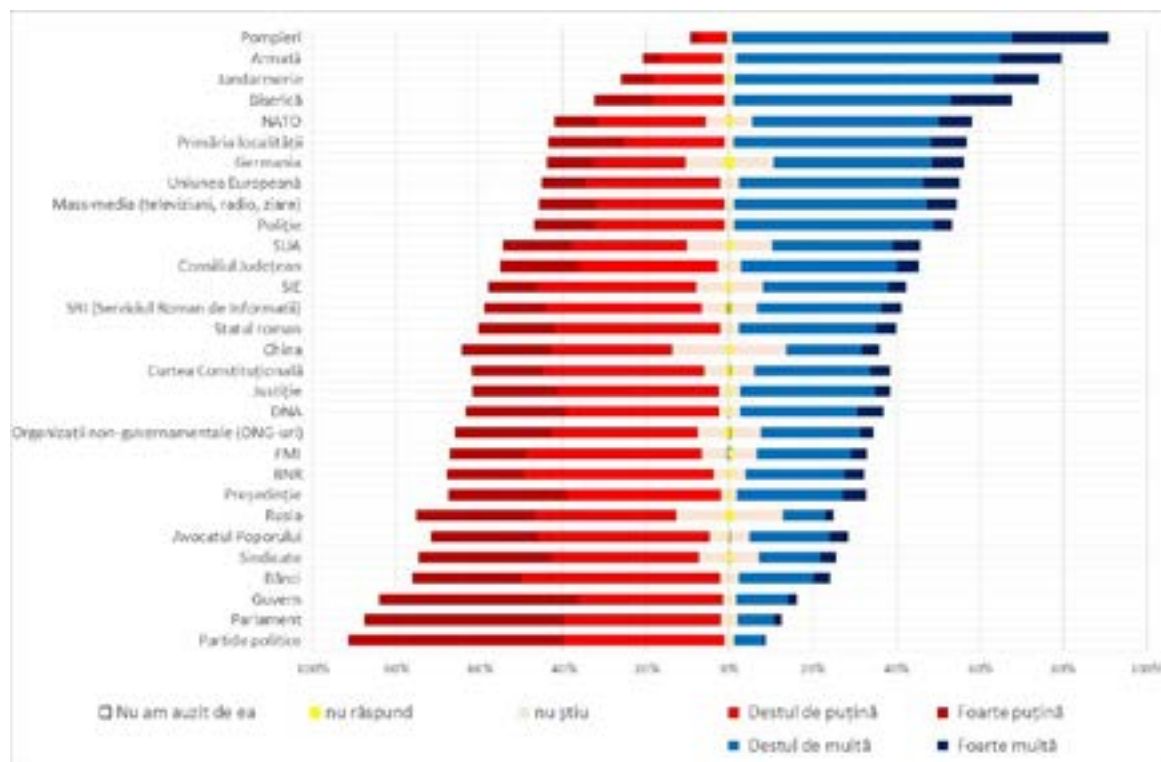

Figura 1. Încrederea în instituții și încrederea în state: Barometrul Starea Națiunii, februarie 2017

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

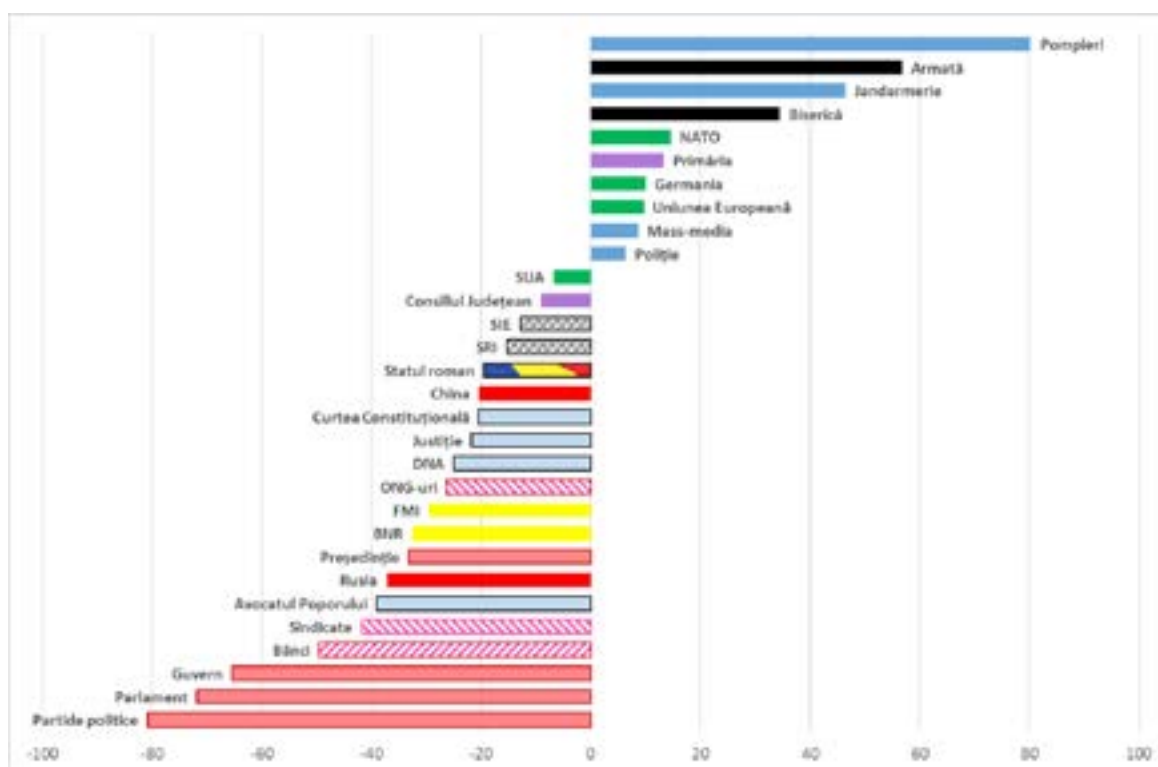

Figura 2. Încrederea în instituții și încrederea în state: Indicatori ai Opiniei Dominante - Barometrul Starea Națiunii, aprilie 2018

Indicatorii Opiniei Dominante (IOD) sunt indicatori care iau în calcul răspunsurile pozitive (P) – reflectând încredere multă sau foarte multă, pe cele de respingere (R) – încredere puțină și foarte puțină, și pe cele neutre (K) (nu știu, nu răspund, nu am auzit de aceasta). Dacă N este numărul total de indivizi intervievați, P cei cu răspunsuri pozitive, R – cei ce nu au încredere, și K – cei ce nu exprimă opinii direcționate, atunci $IOD = 100 * (P-R)/(N-K)/N2$. Cu alte cuvinte, IOD este o pondere relativă a diferenței dintre cei ce au încredere și cei ce nu au încredere, ponderată cu proporția celor ce au opinie direcționată. IOD variază de la -100 (încredere minimă) la +100 (încredere maximă).

Câteva instituții transnaționale (NATO, FMI) sunt de asemenea la 10-15% răspunsuri fără o interpretare clară. Vizibilitatea mai redusă sau noutatea lor în spațiul românesc constituie caracteristica comună a tuturor acestor instituții ce atrag puțin răspunsuri direcționate spre mai multă sau mai puțină încredere. Este motivul pentru care interpretarea firească a absenței răspunsului direcționat este cea de necunoaștere. Restul instituțiilor pentru care Barometrul Stării Națiunii a măsurat încrederea, înregistrează peste 90-95% din eșantion care exprimă opinii clare, direcționate fie spre încredere fie spre neîncredere.

O primă strategie de a interpreta încrederea în toate aceste instituții este de a lua în considerare doar răspunsurile ce denotă încredere („destul de multă” sau „foarte multă”) sau neîncredere („foarte puțină sau „puțină” încredere) și să se ia în analiză în principal extremele. La polul încrederii ridicate regăsim Pompierii, Armata, Jandarmeria și Biserica. Aceasta este o imagine opusă celei din primele două decenii postcomunistă, în care instituțiile tradiționale atrăgeau încrederea și dominau topurile rezultate din sondajele de opinie. Avem deja de a face cu un sistem instituțional în care jandarmii, pompierii, mass-media și poliția constituie jaloane clare, „stâlpi ai societății” cum ar fi spus Ibsen.

Observația nu este nouă. Sunt deja câțiva ani de când încrederea de care se bucură elemente esențiale ale societății jalonează o Românie stabilă instituțional. Aceste instituții purtătoare de

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

Încredere pozitivă includ Pompierii, Jandarmia, Poliția, dar și primăriile și mass-media, alături de elementele de stabilitate externă: UE și NATO.

Nivelul redus al încrederii în instituțiile ordinii politice² (plasat în jurul a 10-15%), chiar dacă reflectă o cultură a neîncrederii (Voicu & Tufiș, 2017), poate fi mai puțin endemic, neafectând în mod necesar legitimitatea sistemului democratic (Citrin & Green, 1986). Cu alte cuvinte, deși doar o minoritate are încredere în guvern, parlament sau partide politice, acest lucru poate fi mai puțin relevant, el reflectând în bună măsură legitimitatea guvernului, dar nu a guvernării (Citrin & Green, 1986; Levi & Stoker, 2000). Afirmatia precedentă nu constituie un adevăr absolut. Sunt lucrări care argumentează și probează empiric conexiunea dintre încrederea în instituții, pe de o parte, și atât legitimitatea difuză a sistemului politic (în întregul său), cât și, mai specific - a guvernării (cu alte cuvinte a puterii politice) (Miller & Listhaug, 1990; Norris, 2011).

În plus, o altă observație ce decurge explicit din **Figura 2** este legată de încrederea mai degrabă pozitivă în Primărie și cea în Consiliul Județean care e ușor negativă, dar superioară parlamentului, guvernului, partidelor politice și președinției. Această relație este mult mai clară în **Figura 2**, în care sunt prezentați indicatori sintetici de încredere în instituții. Cifrele indică patru axe de construcție pozitivă a spațiului instituțional:

- Pompierii-jandarmeria-presa-poliția, adică tocmai una dintre axele esențiale ale organizării societății, din care lipsesc doar justiția (cu încredere negativă) și serviciile statului bunăstării (educația, sănătatea, protecția socială, care nu au fost testate în chestionar).
- Instituțiile ordinii tradiționale, autocratice: armata și Biserica.
- Sistemul de alianțe externe cu accent pe cel european (SUA are o încredere ușor negativă, dar UE, NATO și Germania atrag o încredere destul de pronunțată).
- Primăriile – instituție a ordinii politice plasată la nivel local.

La polul opus, al instituțiilor definite cu precădere negativ de încrederea populației, regăsim amintitul sistem politic, dar și cel de justiție – cu controversalele sale mediatice, precum și elementele independente din structura organizării societale: ONG-urile, Sindicatele, Băncile. Instanțele financiare importante (BNR și FMI) precum și serviciile de informații (SRI și SIE) sunt de asemenea cotate cu încredere de negativă.

În cele ce urmează vom discuta pe scurt situația fiecărui tip de instituție.

²Parlament, Președinție, Guvern, Partide Politice.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

5.1.2. Încrederea în instituțiile din „axul central al statului”

„Statul sunt eu” spunea Ludovic al XIV-lea. Acesta s-a suit pe tronul Franței pe când avea 5 ani, în 1643. Începând cu 1661, după moartea cardinalului Mazarin, Ludovic avea să preia efectiv guvernarea, decizând aproape totul fără a consulta pe nimeni. Ludovic avea să guverneze timp de 54 de ani în acest mod, fiind în același timp monarh și prim-ministru de facto, substituindu-se implicit puterii legislative. Dar în lumea contemporană statul nu mai constă în guvernanți, ci în puterea instituțiilor de a se autoregla și de a permite societății să crească de la sine. Acesta este argumentul celor ce cred că axa centrală a statului nu este constituită în mod necesar de către instituțiile politice.

Urmând acest fir roșu, se poate observa că datele Barometrului Stării Națiunii din februarie 2018, așa cum sunt ele expuse în Figura 1 și Figura 2, indică o Românie pozitivă din punct de vedere al încrederii în poliție-jandarmerie-pompieri-presă, un cvartet esențial pentru dinamica societală, dar negativă din punct de vedere al încrederii în instituțiile justiției. Doar 23% dintre respondenți au încredere în Avocatul Poporului, în timp ce Curtea Constituțională, DNA și Justiția în ansamblul său se plasează în jurul a 35%. În aceste instituții numărul celor ce nu au încredere depășește numărul cu mult celor ce au încredere.

În contrast cu imaginea conturată de justiție, Pompierii atrag 80% încredere și se plasează în banda pozitivă, alături de Jandarmerie (73%), mass-media (53%) și Poliție (52%). Practic, dacă ne uităm doar la aceste din urmă instituții, discutăm despre imaginea unei societăți funcționale, dar scârțâind în ce privește justiția. Pentru a schița însă implicațiile rezultatului enunțat în acest paragraf, este nevoie să fie luată în considerare și dinamica acestor indicatori de încredere, precum și poziționarea respondenților față de restul instituțiilor. Este ceea ce face acest raport în următoarele secțiuni și capitole.

5.1.3. Instituțiile ordinii tradiționale

Armata și Biserica reflectă elemente ale societății care au fost esențiale de-a lungul anilor, dar au pierdut din importanță odată cu modernizarea târzie (Giddens, 2013/1990). În România, ele au dominat topurile încrederii în perioada 1990-2010 (Tufiș, 2012), reflectând pe de o parte tradiționalismul societății și pe de alta nevoia de ancore stabile într-o lume în plină schimbare. Nivelele curente (77% Armata, respectiv 67% Biserica) confirmă scăderea din ultimii ani.

Mai este însă un lucru: Biserica obișnuia să se plaseze peste nivelul Armatei până la jumătatea anilor 2000. Pentru respondenții Barometrului Stării Națiunii din aprilie 2018, ordinea este inversată, Armata depășind Biserica în ce privește nivelul de încredere pe care îl atrage. Se confirmă astfel un trend observat și în cazul datelor din februarie 2017 și care este consonant cu alte date din acest deceniu, așa cum subliniază precedentul raport al Stării Națiunii dedicat încrederii în instituții³.

³Raportul nr. 6, cu datele din februarie 2017

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

5.1.4. Instituțiile în instituțiile politice, state și organizații supranaționale

Am observat deja cum instituțiile politice locale au un nivel mai ridicat de încredere decât au în general instituțiile în România. Instituțiile politice centrale sunt însă la cote negative: Parlamentul, partidele politice și guvernul au scoruri de încredere foarte mici, în timp ce președinția este tot negativă, deși este mai bine plasată decât celelalte trei instituții. Acest aspect poate fi important în procesul electoral, dar relevanța sa este redusă dacă luăm în considerare sistemul politic în ansamblul său. Mai mult, adăugând încrederea negativă în justiție, poate apărea un risc important de respectare a legii, dacă atât cel ce produce legislație, cât și cel care este chemat să asigure justiția nu sunt creditați cu încredere.

Echilibrul poate veni din sistemul supranațional în care România este prinsă: NATO are o imagine clar pozitivă (52% încredere), în timp ce Germania (46%) și Uniunea Europeană (53%) au scoruri de ansamblu ușor pozitive. Sunt destul de mulți cei care nu au încredere în cele trei, dar atât pentru NATO, cât și pentru UE și Germania sunt minim 10 puncte diferență în favoarea celor care creditează cu opiniile lor instituțiile amintite. Aceasta poate constitui o plasă importată de siguranță instituțională. Chiar dacă politica și justiția internă nu sunt creditate cu încredere, ele pot fi suplinate în situații extreme prin prezența în UE și NATO. Poziția ușor negativă a SUA (44% neîncredere, 37% încredere) poate afecta ușor plasa de siguranță. De observat însă că cealaltă putere mondială – China – continuă a fi privită cu neîncredere, la fel cum se petrece cu cea de-a doua putere militară nucleară – Rusia.

5.1.5. Încrederea în instituții financiar-bancare

FMI, potențialul creditor în caz de extremă urgență la nivel mondial (lender of last resort) și BNR, care joacă același rol la nivel național, sunt în zona negativă a încrederii. Mai puțin de 30% dintre respondenți au încredere în fiecare dintre cele două instituții, în timp ce numărul celor care le privesc cu neîncredere este cel puțin dublu pentru fiecare în parte. Băncile – ca instituții financiare care nu sunt controlate public, atrag încă și mai puțină apreciere, cu 22% dintre respondenții având multă sau foarte multă încredere în ele.

Primele două instituții (FMI și BNR) definesc garanția financiară a sistemului public. Băncile vin dinspre un sector independent de politică și instituții publice, aparținând mai degrabă unui spațiu civil (sau privat), dimpreună cu ONG-urile și syndicatele. Faptul că atât primele (FMI, BNR), cât și ultimele (băncile) sunt privite cu neîncredere constituie un risc în ce privește capacitatea de stabilitate financiară și mobilizarea tuturor resurselor către dezvoltare.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

5.1.6. Încredere în instituții din sectorul civil și privat

Nu atrag încredere nici băncile, despre care deja am vorbit, nici sindicatele (cu o imagine la fel de negativă: diferența relativă exprimată prin indicatori ai opiniei dominante dintre cei încrezători și cei neîncrezători este de 40 de puncte procentuale în favoarea ultimilor), și nici ONG-urile (cu o balanță negativă de 25 de puncte).

5.1.7. Încredere în SRI și SIE

Cele două organizații sunt în zona negativă a încrederii, cu câte 15-20 de puncte mai multă neîncredere decât încredere. Ca organizații asociate ordinii, rigorii, încrederea în SRI și SIE ar fi fost de așteptat să urmeze pattern-uri apropiate de cea în pompieri, armată, jandarmerie, biserică sau poliție. Plasarea lor însă în zona negativă arată că de fapt cele două instituții ce constituie subiectul acestui paragraf sunt asimilate altor patternuri și penalizate ca atare.

Este posibil ca mecanismele ce descresc încrederea în cele două servicii de informații să fie legate de reținerile venite din comunism, de asocierea lor cu mediul politic, sau din suspiciuni legate de disfuncționalități în organizare și practică. Cum aceste ipoteze nu au fost testate și nu pot fi testate cu datele chestionarului, ele rămân simple ipoteze.

5.1.8. Încrederea în stat, privit ca întreg

Încrederea în stat ca întreg definește global toate instituțiile. În mod așteptat, ea se plasează în preajma mediei de încredere a instituțiilor „măsurate” de către Barometru Stării Națiunii, fiind predominant negativă.

Cu alte cuvinte, în ciuda axelor puternice de încredere amintite, statul rămâne tributار dificultăților de a atrage încredere manifestate de mediul politic, de cel judecătoresc, de cel financiar și de cel civil.

5.2. Reprezentări privind direcția în care se îndreaptă țara

Reprezentarea despre direcția în care se îndreaptă țara constituie o evaluare instrumentală apropiată încrederii în sistemul instituțional ca indicator al suportului difuz acordat organizării societale. Barometrul Stării Națiunii din aprilie 2018 prezintă aceeași imagine negativă despre starea națiunii pe care sondajele de opinie o observă de decenii: 16% dintre respondenți cred că țara se îndreaptă într-o direcție bună, iar aproape trei sferturi identifică mai degrabă o direcție eronată; restul (11%) nu exprimă o opinie. Rezultatul este consonant cu încrederea redusă în instituțiile ordinii politice.

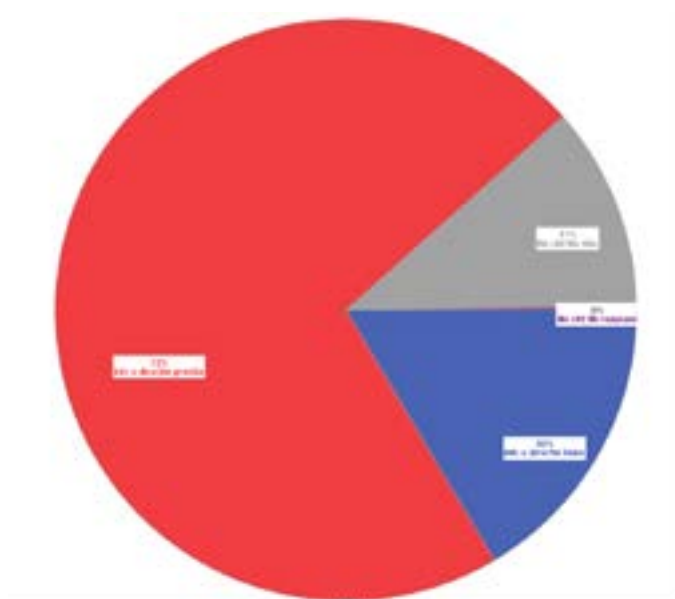

Figura 3. Direcția în care se îndreaptă țara: Barometrul Starea Națiunii, aprilie 2018

5.3. Profilul celor ce au și celor ce nu au încredere în instituții

Este important să aflăm cine are o probabilitate mai mare de a avea încredere, pentru a putea spune care sunt sectoarele societății care pot fi abordate mai ușor de către un anumit tip de instituție sau de un altul.

Pentru a studia măsura în care grupuri de oameni au sau nu încredere în o anumită instituție am apelat la analiza de regresie. Să luăm exemplul încrederii în biserică. Respondenții puteau alege să spună că au „foarte multă încredere”, „destul de multă”, „destul de puțină” sau „foarte puțină” încredere în Biserică. Am lăsat deoparte pe cei ce nu au exprimat o opinie direcționată, spunând că

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

„nu știu“, „nu am auzit de instituția respectivă“ sau pur și simplu refuzând să răspundă. Diferențele între cei ce au o exprimare o opinie direcționată constituie variația observată a încrederii în Biserică în eșantionul cu care lucrăm. Ca să vedem cu este relaționată această variație, analiza de regresie acționează ca și cum ar imagina o situație în care toți indivizii ar fi identici: au aceeași vârstă, sex, educație, opinie despre direcția în care se îndreaptă țara șamd, luând în considerare toate caracteristicile din **Tabelul 1**. Apoi este permis ca unii indivizi să difere pe o singură dimensiune. Să spunem că acceptăm ca unii să fie bărbați și unii femei. Analiza de regresie permite să spunem dacă sunt diferențe între femei și bărbați în ce privește tipul de încredere pe care l-am luat în considerare. În exemplul propus, am constatat că nu sunt diferențe între femei și bărbați în ce privește încrederea în Biserică. Mai departe, ne putem închipui că este repetată procedura pentru fiecare caracteristică pe care am luat-o în calcul (ocupație, vârstă, educație, încredere în oameni etc.). La nivel intuitiv, acesta este modul de acțiune al analizei de regresie.

Primele două rânduri din **Tabelul 1** descriu acele caracteristici ale indivizilor care sunt asociate pozitiv, respectiv negativ cu încrederea în instituțiile studiate, respectiv Biserica, Parlamentul, Poliția. Primul rând spune cine sunt cei ce au încredere mai mare în fiecare din cele trei, eliminând variația indusă de alte caracteristici. Aflăm astfel, spre exemplu, că doar mândria națională se asociază pozitiv cu încrederea în Biserică. La fel, de pe al doilea rând aflăm că doar a fi angajat part-time este asociat negativ cu încrederea în Biserică. În fine, al treilea rând ne spune că, dacă dăm la o parte influența mândriei de a fi român și a ocupației, nicio altă trăsătură personală din cele analizate nu determină diferențieri sistematice în ce privește nivelul de încredere în Biserică.

Tabelul 1 discută despre trei instituții emblematice pentru orice societate.

Biserica face parte din categoria instituțiilor ordinii tradiționale și cunoaște variații asemănătoare celor pe care le înregistrează încrederea în armată.

Parlamentul descrie structural încrederea în sistemul politic, având diferențieri extrem de similare celor înregistrate de încrederea în guvern, de cea în partide politice, și – cu similarități mai reduse, dar destul de puternice – de încrederea în președinție.

În fine, Poliția este un element esențial a ceea ce am etichetat mai sus drept „ax central al statului“. Analiza încrederii în poliție este relevantă pentru toate instituțiile grupate în acest „ax central“.

Prin urmare, analiza celor trei instituții reproduce la scară mică imaginea societății în ansamblul său, abordând în fapt câte un reprezentant tipic din trei categorii esențiale de instituții.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

	Încrederea în Biserică	Încrederea în Parlament	Încrederea în Poliție
Cei ce au încredere mai mare	• Sunt mai mândri de a fi români	• Direcția țării este bună • Mândri de a fi români • Mai educați • Mai sănătoși	• Sunt mai mândri de a fi români • Bărbați • Direcția țării este bună • Mai sănătoși
Cei ce au încredere mai mică	• Angajați cu jumătate de normă • Au email	• Mai avuți (posesia de automobile) • Bărbați • Au emigranți în gospodărie • Casnici • Șomeri • Mai spre dreapta eșichierului politic • Mai tineri	• Au email • Angajați cu jumătate de normă • Casnici • Mai tineri
Nu sunt diferențe în funcție de ...	• Evaluarea direcției țării • Educație • Autoevaluarea sănătății • Poziționarea stânga-dreapta • Autoetichetarea ca sărac-bogat • Posesia de automobile • Numărul de calculatoare • Număr membri în familie • Au Facebook • Au emigranți în gospodărie • Sex • Vârstă • Încredere în oameni	• Autoetichetarea ca sărac-bogat • Numărul de calculatoare • Număr membri în familie • Au email • Au Facebook • Încredere în oameni	• Educație • Autoevaluarea sănătății • Poziționarea stânga-dreapta • Autoetichetarea ca sărac-bogat • Posesia de automobile • Numărul de calculatoare • Număr membri în familie • Au Facebook • Au emigranți în gospodărie • Vârstă • Încredere în oameni

Tabelul 1. Profilul celor ce aveau încredere în instituții în aprilie 2018⁴

Rezultatele referitoare la **încrederea în Biserică** pot părea plictisitoare unui analist grăbit. Ele indică lipsa de diferențiere între indivizi⁵. Se observă doar o variație sistematică minoră indusă de ocupație (cei ce au job-uri part-time tind să aibă o probabilitate mai redusă de a avea încredere în Biserică), de acces la standardele contemporane de comunicare (pentru cei care au email au un pic mai puțină încredere în Biserică) și una legată de naționalism⁶: cu cât cineva este mai mândru de a fi român, cu atât are mai multă încredere în Biserică (și invers). Pentru restul caracteristicilor individuale incluse în analiză nu se observă diferențieri care să poată fi generalizate la nivelul întregii populații.

Această constatare a lipsei de diferențiere sistematică între indivizi cu privire la încrederea în Biserică sugerează nevoia de a lua în considerare mai degrabă a unor factori structurali sau a unor orientări valorice ce nu au fost măsurate în chestionarul Barometrului Stării Națiunii (precum ar fi credința religioasă sau practica religioasă)⁷. Dincolo de absența unor posibile surse

⁴ Tabelul sintetizează rezultatele unor analize de regresie având ca variabile dependente cele trei variabile de pe coloană, iar ca variabile independente pe cele din celulele tabelului. Dependentele fiind ordinale, au fost folosite modele ordered logit. Estimarea erorilor standard a fost realizată cu metode robuste. Pe rândul „cei ce au încredere mai mare” sunt plasate caracteristicile ce corelează pozitiv și semnificativ ($p < 0.10$). Pe al doilea rând sunt covarianțele semnificative negative. Pe ultimul rând sunt acei predictorii ce nu covariază semnificativ cu dependentă de pe coloană. Pentru fiecare variabilă dependentă au fost rulate mai multe modele de regresie.

⁵ Pseudo-R² pentru cele trei modele de regresie sunt de 0,06 – pentru încrederea în Biserică, 0,08 – încrederea în Parlament, respectiv 0,07 – încrederea în Poliție. Cu alte cuvinte, modelele folosite explică doar 6%, 8%, respectiv 7% din variația încrederii în cele trei instituții.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

de explicare, este suficient de puternic rezultatul că diferențierile legate de încrederea în Biserică nu sunt sistematic legate de trăsături personale. Aceasta sugerează o anduranță remarcabilă a încrederii în instituția respectivă, stabilitate de altfel relevantă și de nivelul ridicat de încredere și a fluctuațiilor mici pe care încrederea în Biserică le-a prezentat în ultimele trei decenii. Absența fluctuațiilor nu exclude însă existența unui trend curent descrescător, despre care raportul de față oferă informații în capitolul următor.

Înainte de a trece la perspectiva longitudinală este util să observăm ce se petrece și cu încrederea în alte instituții.

Despre **încrederea în parlament**, cea ilustrată în a doua coloană din Tabelul 1, capitolele anterioare au arătat deja că este foarte redusă. Ea crește însă la cei care consideră că direcția în care se îndreaptă țara este una bună, precum și la cei mândri de a fi români. Asocieri mai slabe apar la cei care se consideră mai sănătoși⁶ și la cei mai bine educați. Scăderile vin din partea celor mai avuți, a bărbaților, a celor ce au membri din gospodărie aflați în diaspora și a celor ce sunt șomeri sau casnici.

Avem practic de a face cu o patru tipuri distincte de asocieri:

- În primul rând este tradiționalismul (manifestat prin mândrie națională), care constituie un vector simplu, de încredere în parlament în virtutea conservării ordinii.
- În al doilea rând este situația personală riscantă, dată de absența ocupării, ce se constituie într-un factor de critică la adresa legitimității ordinii politice, așa cum am explicat în introducere.
- În al treilea rând, se regăsește asocierea pozitivă cu sănătatea și educația, cu alte cuvinte cu capacitatea indivizilor de a se adapta în orice mediu. Așa cum am punctat însă, această asociere este una instabilă⁹.
- În al patrulea rând, este o altă asociere negativă: nemulțumirea față de starea țării este asociată cu o încredere mai redusă în instituții.
- În al cincilea rând, este o altă asociere cu neîncrederea, constând într-un factor de acces la comparație și avuție (rudele emigrate și, respectiv, posesia de bunuri). Rudele emigrate joacă dublu rol: pe de o parte este comparația cu alte țări, pe de alta poate fi o acuză la adresa societății, învinovățită pentru plecarea acestora. Acest ultim element care se asociază cu neîncrederea în parlament constituie principalul punct de risc în ce privește stabilitatea instituțională a sistemului politic și, în ultimă instanță, a societății.

Între cei ce exprimă neîncredere mai accentuată sunt cei care au o situație privilegiată material și cei care au posibilitatea unei comparații cu alte societăți prin persoane apropiate. Cu alte cuvinte, avem de a face cu critică implicită din partea unei păturii relativ avantajate a societății. Urmând argumentația clasică a lui Davies (1959), aceasta este una dintre situațiile în care schimbarea societală este iminentă, iar clasa politică necesită primenire. Relația semnalată de date, deși nu foarte puternică, constituie un indiciu de luat în considerare.

⁶ Mândria de a fi cetățean al unui stat constituie un indicator tipic de naționalism.

⁷ Dimensiunea redusă a chestionarului Barometrului Stării Națiunii nu permite măsurarea tuturor indicatorilor ce ar putea fi teoretic utili în orice analiză. Folosind indicatorii prezenți în chestionar însă, este suficient pentru a avea o imagine de ansamblu asupra temelor analizate, așa cum am explicat deja în paragrafele anterioare și o fac și în paragraful la care se referă nota de subsol pe care o citiți în acest moment.

⁸ Respondenții au fost să își evalueze starea de sănătate pe o scală de la 1 la 10. Cei care își dau „note” mai mari, sunt cei ce au încredere mai mare în Parlament.

⁹ Ea apare sau dispare ca predictor semnificativ în funcție de variabile controlate în modelele de regresie. Aceasta sugerează că de fapt este posibil ca asocierile dintre încredere, pe de o parte, și educație sau sănătate subiectivă, pe de alta.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

Nici în cazul **încrederii în Poliție**, trăsăturile individuale și orientările atitudinale sau valorice personale nu sunt asociate cu diferențieri în ce privește nivelul de încredere. Legătura cu mândria națională se păstrează, fiind probabil explicată prin același mecanism discutat și mai sus. Bărbații sunt de asemenea mai încrezători în Poliție, probabil și ca efect al structurii mai militarizate a acesteia. Reprezentarea că țara se îndreaptă într-o direcție bună, autoevaluarea sănătății și vârsta sunt pozitiv asociate cu încrederea în poliție, însă această relație este una instabilă.

Cei care nu au email (indicator de integrare în stiluri de viață moderne) sunt de asemenea mai probabil să exprime încredere mai ridicată în Poliție. Angajații cu jumătate de normă și casnicii sunt mai tentați să manifeste o încredere mai redusă în Poliție. Aceste diferențieri mai puțin intuitive subliniază consistența relațiilor comentate mai pe larg în ce privește încrederea în Parlament. În plus, multitudinea trăsăturilor care nu sunt asociate cu diferențieri sistematice ale încrederii în poliție, sugerează stabilitatea acesteia din urmă.

6. Perspectiva longitudinală

6.1. Dinamica față de februarie 2017

A evalua dinamica încrederii în instituții presupune două tipuri de demersuri. Pe de o parte, se poate compara structura eșantioanelor din 2018 (aprilie) și 2017 (februarie), în funcție de nivelul de încredere exprimat: „foarte multă”, „destul de multă”, „destul de puțină”, „foarte puțină”, respectiv cei ce nu oferă opinii direcționale (indiferent de modul în care evită un răspuns tranșant).

Cu alte cuvinte, o întrebare legitimă este dacă se pot observa modificări substanțiale în combinația ponderilor celor cinci categorii de răspuns. Spre exemplu, să presupunem că în 2017 încrederea în instituția X ar fi atras 20% răspunsuri „foarte multă”, 15% - „multă”, 18% - „puțină”, 32 - „Foarte puțină”, 3% „nu știu”, 1 “nu am auzit de această instituție”, iar 1% dintre respondenți nu au răspuns. Această combinație 20%-15%-18%-32%-3%-1%-1% definește încrederea în instituția X în februarie 2017, definind structura eșantionului după încrederea în instituția X. Întrebarea este dacă această combinație se schimbă substanțial în 2018.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

	Scorul de încredere ¹⁰		Schimbare în structura eșantionului după încredere ¹¹	Schimbări medii în încrederea celor ce au opinii ¹²
	feb.2017	Aprl.2018		
Pompieri	91	80	↔	⇓
Armată	73	57	↔	⇓
Jandarmerie	69	47	↔	⇓
Biserică	42	34	↔	⇓
NATO	33	15	↔	⇓
Primăria	27	13	↔	⇓
Uniunea Europeană	28	10	↔	⇓
Mass-media	11	9	↔	↘
Poliție	42	6	↔	⇓
SUA	-2	-7	↔	⇓
Consiliul Județean	10	-9	↔	⇓
SIE	5	-13	↔	⇓
SRI	7	-15	↔	⇓
China	-32	-20	↔	⇓
Curtea Constituțională	5	-20	↔	⇓
Justiție	-2	-22	↔	⇓
DNA	6	-25	↔	⇓
ONG-uri	-23	-26	↔	↘
FMI	-24	-29	↔	↔
BNR	11	-33	↔	⇓
Președinție	-24	-33	↔	↔
Rusia	-49	-37	↔	⇓
Avocatul Poporului	-27	-39	↔	↘
Sindicate	-29	-42	↔	⇓
Bănci	-26	-49	↔	⇓
Guvern	-33	-65	↔	⇓
Parlament	-40	-72	↔	⇓
Partide politice	-55	-81	↔	⇓

↔ schimbarea nu este semnificativă, ↘ scădere semnificativă la $p < 0.05$, ⇓ scădere semnificativă la $p < 0.001$.

Tabelul 2. Schimbări în ce privește încrederea în instituții între aprilie 2018 și februarie 2017

¹⁰ Calculat ca indice al opiniei dominante. A se vedea Figura 2.

¹¹ Teste chi-square de stabilitate a distribuțiilor pe cele 4 categorii de încredere direcționată („foarte multă”, „destul de multă”, „destul de puțină”, „foarte puțină”) și a cincea categorie – cei ce nu exprimă opinii direcționate.

¹² Teste t, considerând variabila de încredere drept continuă.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

În al doilea rând, se poate evalua diferența de încredere medie a celor ce exprimă un punct de vedere direcționat în ce privește încrederea într-o instituție oarecare. Cu alte cuvinte, pentru 2017 luăm în considerare doar pe cei ce ne spun câtă încredere au (foarte multă, multă, puțină, sau foarte puțină). Pentru aceștia calculăm o medie a încrederii și o comparăm cu media similar calculată pornind de la datele din aprilie 2018. Acesta ne permite să evaluăm direcția în care se produc modificări, indiferent dacă ele se văd sau nu atunci când luăm în calcul și pe cei indeciși. **Tabelul 2** urmează logica acestor demersuri.

Mai întâi însă descrie nivelul de încredere în februarie 2017 și în aprilie 2018. Aceasta este sarcina primelor două coloane cu numere. Scorurile de încredere sunt calculate, ca și până acum, separat pentru fiecare instituție (sau organizație statală) în parte și reprezintă indici ai opiniei dominante, deja descriși în capitolele anterioare ale acestui raport. Apoi sunt prezentate grafic modificările observate în structura eșantioanelor în funcție de nivelul de încredere în fiecare instituție în parte. În fine, pe a treia coloană sunt calculate mediile încrederii celor ce au exprimat un răspuns clar în direcția încrederii sau neîncrederii (cei care au spus că au încredere „foarte multă” au primit 4 puncte, „destul de multă” a adus 3 puncte, „destul de puțină” – 2 puncte, iar „foarte puțină” – 1 punct; suma punctelor s-a împărțit la tot eșantionul, apoi s-au comparat mediile din 2018 cu cele din 2017).

Rezultatele scot în evidență stabilitatea compoziției, dublată de scăderea medii încrederii celor ce exprimă opinii pentru cvasimajoritatea instituțiilor. Stabilitatea e dată de faptul că ponderile fiecărei categorii în parte nu diferă foarte tare în 2018 față de 2017. Dar cum mediile se diminuează substanțial în 2018 comparativ cu 2017 (ultima coloană), avem o indicație despre un trend clar, dar care înseamnă o trecere relativ lentă și generalizată spre neîncredere¹³. Nu este vorba de o diminuare a încrederii într-o instituție specifică, ci de scăderi pentru toate instituțiile (exceptând Președinția și FMI).

Pe de o parte, este semnul unui declin al întregului sistem instituțional. Aceasta constituie un semnal de alarmă ce aparent nu poate fi ignorat. Pe de altă parte, scăderea este parte a eroziunii postelectorale, probabil accentuate și de schimbarea a trei guverne de către chiar partidul aflat la putere și de promovarea unor programe și pachete legislative controversate, ce au anihilat performanța economică exprimată prin creșteri ale PIB și menținerea șomajului la cote reduse. Pentru un politolog poate fi importantă înțelegerea mecanismului prin care Președinția și FMI reușesc să nu piardă puncte în comparație cu anul precedent. Cum încrederea în ambele instituții este redusă, este posibil ca cele două instituții.

¹³ Relația este confirmată de modele ordered logit rulate pe baza de date formată din ambele valuri ale Barometrului Stării Națiunii (februarie 2017 și aprilie 2018). Modelele au fost realizate păstrând variabilele de control și adăugând o variabilă fictivă (dummy) pentru anul cercetării. Impactul anului sa-a dovedit semnificativ în ce privește încrederea în Poliție și cea în Biserică, confirmând faptul că avem de a face cu o scădere de la un an la altul. În cazul Parlamentului, coeficientul de regresie indică scădere de la un eșantion la altul, dar nefiind semnificativ, observația nu poate fi generalizată la nivelul întregii populații adulte a României.

6.2. Schimbări și stabilirea în profilul celor care au încredere în instituții

O ultimă comparație cu 2017 realizată în raportul de față este legată de potențialele schimbări în profilul celor ce au încredere în diferite instituții.

Încrederea în Biserică se remarcă prin absența modificărilor în asocierile cu diferite trăsături individuale¹⁴. Practic, în 2018 profilul celui care are încredere în Biserică nu se îndepărtează suficient de mult de cel observat în februarie 2017. Aceeași lipsă de diferențiere în interiorul populației devine o trăsătură persistentă ce definește o instituție extrem de stabilă. La fel se petrec lucrurile și cu încrederea în Parlament și cu cea în Poliție.

Rezultatele nu sunt dezamăgitoare sau surprinzătoare, ci dimpotrivă. Ele relevă relativa stabilitate a mediului instituțional românesc și raportarea consecventă a populației la acest mediu societal.

7. Harta instituționalizată 2018

TEXT

8. Discuție

TEXT

¹⁴ Au fost testate diferențele semnificative estimate pe baza aceluiași modele de regresie ordered logit estimate pentru 2017 și 2018. Variabilele independente au fost: direcția în care se îndreaptă țara, educația, autoevaluarea stării de sănătate, poziționarea pe axa stânga-dreapta, autodefinirea ca sărac/bogat, numărul de automobile în gospodărie, numărul de computere, numărul de membri în gospodărie, membrii ai gospodăriei care sunt emigranți, a avea un cont de email, sexul, vârsta, venitul gospodăriei. Aceeași metodă a fost folosită și pentru încrederea în parlament și pentru cea în poliție.

9. Referințe

- Boda, Z., Medgyesi, M., Fondeville, N., Özdemir, E. (2018). [Quality of Life: Societal change and trust in institutions](#), Eurofound Research Report, Publications Office of the European Union, Luxembourg. (in curs de apariție)
- Dalton, R. (2004). [Democratic challenges, democratic choices: The erosion of political support in advanced industrial democracies](#). Oxford: Oxford University Press.
- Easton, D. (1965). [A Systems Analysis of Political Life](#). New York: Wiley.
- Eurofound (2013a). [Political trust and civic engagement during the crisis](#). Publications Office of the European Union, Luxembourg.
- Levi, M., & Stoker, L. (2000). [Political trust and trustworthiness](#). Annual Review of Political Science, 3(1), 475–507.
- Levi, M., Sacks, A., & Tyler, T. (2009). [Conceptualizing legitimacy, measuring legitimating beliefs](#). American Behavioral Scientist, 53(3), 354–375.
- Mihaylova, D. (2004). [Social Capital in Central and Eastern Europe. A Critical Assessment and Literature Review](#). Budapest: CEU University Press.
- Miller, A. H., & Listhaug, O. (1990). [Political Parties and Confidence in Government: A Comparison of Norway, Sweden and the United States](#). British Journal of Political Science, 20(3), 357–386.
- OECD (2017a). OECD Guidelines on Measuring Trust, OECD Publishing, Paris.
- OECD (2017b): [Trust and Public Policy. How Better Governance Can Help Rebuild Public Trust](#). OECD Publishing, Paris.
- Paxton, P. (1999). [Is social capital declining in the United States? A multiple indicator assessment](#). American Journal of sociology, 105(1), 88-127.
- Putnam, R. D., Leonardi, R., & Nanetti, R. Y. (1994). [Making democracy work: Civic traditions in modern Italy](#). Princeton university press.
- Rose, R., Newton, K., Marien, S., Bollow, U., Bovens, M., Dekker, P. and others. (2011). [Political trust: Why context matters](#). ECPR Press.
- Sandu, D. (1999). [Spațiul social al tranziției](#). Iași: Polirom.
- Telegdy, B. (2013). [The Roots of Trust in Romania](#). Acta Universitatis Sapientiae. Social Analysis, 3(1), 29.
- Tușiș, C. (2007). [Încrederea instituțională-victimă a tranziției postcomuniste](#). Pp. 117-150 în M.Voicu & B.Voicu, eds., Valorile românilor: 1993-2006, Iași: Institutul European.
- Tușiș, C. D. (2012). [Learning Democracy and Market Economy in Post-Communist Romania](#), Iași: Institutul European.

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

- Tyler, T. R. (2011). [Why People Cooperate: The Role of Social Motivations](#). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Uslaner, E. M. (2000). 'Producing and Consuming Trust.' *Political Science Quarterly* 115 (4): 569–590.
- Voicu, B., & Tufiş, C. D. (2017). [Migrating trust: contextual determinants of international migrants' confidence in political institutions](#). *European Political Science Review*, 9(3), 351-373.
- Wang, L. and Gordon, P. (2011). [Trust and Institutions: A Multilevel Analysis](#). *The Journal of Socio-Economics* 40 (5): 583–593.
- Beugelsdijk, S., & Van Schaik, T. (2005). „[Social capital and growth in European regions: an empirical test](#)“. *European Journal of Political Economy*, 21(2), 301-324.
- Borner, S., Brunetti, A., & Weder, B. (2016). [Political credibility and economic development](#). Springer.
- Van der Meer, W. G. T., & Zmerli, S. (2017). 1. “[The deeply rooted concern with political trust](#)“, pp. 1-30 in Zmerli, S., & van der Meer, T. W. (Eds.). *Handbook on Political Trust*. Edward Elgar Publishing.
- Voicu, B. (2010). [România începutului de Mileniu: Drumet în țara celor fără de prieteni](#). Editura Lumen, Iași.
- Jackson, J., Bradford, B., Hough, M., Kuha, J., Stares, S., Widdop, S., Fitzgerald, R., Yordanova, M. & Galev, T. (2011). [Developing European indicators of trust in justice](#). *European journal of criminology*, 8(4), 267-285.
- Citrin, J., & Green, D. P. (1986). [Presidential Leadership and the Resurgence of Trust in Government](#). *British Journal of Political Science*, 16(4), 431–453.
- Norris, P. (2011). [Democratic deficit: Critical citizens revisited](#). Cambridge University Press.
- Giddens, A. (2013). *The consequences of modernity*. John Wiley & Sons.
- Pye, W. L., & Verba, S. (2015). [Political culture and political development](#). Princeton University Press.
- Davies, J. C. (1962). [Toward a theory of revolution](#). *American sociological review*, 5-19.

Texte revizuite indicatori principali

Domeniul: Demografie, piața muncii și calitatea vieții

Subdomeniul: Calitatea vieții

Rata sărăciei relative

Ponderea celor ce au maxim 60% din venitul median. Este mai degrabă un indicator de inegalitate decât de sărăcie, arătând câți sunt cei care sunt departe de „mijlocul societății”.

În 2015, România deținea cea mai mare cifră a sărăciei relative din UE. Doar Serbia se plasa la același nivel, restul țărilor luate în considerare fiind la distanță mare și foarte mare.

Ca și GINI, după 2010, indicatorul este în continuă creștere în România, denotând o accentuare a inegalității de venit.

Ponderea persoanelor în risc de sărăcie sau excluziune socială (AROE)

Indicatorul reflectă ponderea celor care se află în una dintre cele trei situații de mai jos:

- Sunt în risc de sărăcie (venitul sunt 60% din venitul median post-transfer);
- Locuiesc în locuințe cu intensitate redusă a muncii. (gospodării în care adulții între 28 și 59 de ani au lucrat mai puțin de 20% din potențialul lor de muncă în ultimul an).
- Sunt în deprivare materială severă (nu reușesc să ai cel puțin 4 din următoarele 9 lucruri:
 - o Să plătească chiria sau cheltuielile de întreținere la timp
 - o Să păstreze suficient de cald în casă
 - o Să facă față unor cheltuieli neașteptate
 - o Să mănânce carne, pește sau echivalentul în proteine cel puțin o dată la două zile
 - o Să aibă o săptămână de vacanță departe de casă
 - o Să aibă o mașină
 - o Să aibă o mașină de spălat rufe
 - o Să aibă un TV color
 - o Să aibă un telefon.

În 2016, România înregistra un risc de sărăciei și excludere social de 39%, similar celui estimate pentru Bulgaria, Serbia și Macedonia, singurele ce înregistrau cote atât de ridicate. Media estimată la nivelul Uniunii Europene era de 24%.

Rata supraocupării locuințelor

Indicator propus de Eurostat, ce descrie densitatea de locuire în locuințe. O persoană este considerată a trăi în condiții de supraocupare dacă îndeplinește simultan următoarele condiții:

- locuința nu are minim o cameră pentru fiecare cuplu din locuință;
- locuința nu are minim o cameră pentru fiecare adult din locuință;
- locuința nu are minim o cameră pentru fiecare pereche de locuitori de același sex din locuință, necăsătoriți, și având între 12 și 17 ani;
- locuința nu are minim o cameră pentru fiecare persoană din locuință, având între 12 și 17 ani și care nu este inclusă în categoriile anterioare;
- locuința nu are minim o cameră pentru fiecare pereche de copii sub 12 ani;

Indicatorul este calculat ca pondere a populației ce locuiește în astfel de condiții. România conduce topul înghesuiei la nivelul UE, fiind depășită în 2015, dintre țările luate în considerare,

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

de către Serbia.

Media UE era în 2015 de 17% dintre europeni ce locuiau în condiții de supraocupare. România avea 49%, fiind în continuare cea mai "înghesuită" țară UE. Trendul este ușor descendent, dar mai lent decât cel al restului țărilor europene.

Ponderea populației ce trăiește în locuințe fără baie

Indicatorul oferă o imagine asupra calității locuirii. El poate fi calculat pe sexe, grupe de vârstă, tipuri de gospodării.

Comparația internațională pentru anul 2017 indică România drept nedoritul lider în domeniu, cu aproape o treime din gospodării (31%) aflate în situația menționată. Următoarele țări cu procente mai mari sunt departe de calitatea redusă din România: Letonia (14%), Lituania (13%), Bulgaria (11%), Estonia (5%). Media UE este de 2%.

Analiza în dinamică sugerează o continuă îmbunătățire, România pornind de la 42% populație ce locuiește în locuințe de proastă calitate în 2007 și diminuând anual această cifră. Dacă ritmul curent nu cunoaște schimbări, este nevoie de 30 de ani pentru ca România să se apropie de media europeană.

Satisfacția cu viața

Indicatorul măsoară nivelul de satisfacție cu viața, folosind o scală simplă, în care oamenii își evaluează satisfacția cu viața pe o scală de la 0 la 10. La nivel societal, teoriile curente vorbesc despre stabilitatea indicatorului în timp, vorbind doar de fluctuații observabile la intervale mari de timp. Vorbim prin urmare despre culturi ale satisfacției cu viața, iar acestea prezintă o inerție mare. Are rost prin urmare să calculăm medii naționale ale indicatorului și să comparăm țările între ele. Datele pentru România indică valori cu aproximativ un punct mai scăzute în raport cu media europeană. Mai mult, în ciuda unui trend ușor ascendent, România se numără printre cele mai nesatisfăcute țări membre sau asociate UE.

Texte revizuite indicatori principali

Domeniul: Guvernare și capital social

Subdomeniul: Democrație și participare civică

Fragmentarea/Fracționizarea sistemului de partide

Indicatorul se referă în mod standard la numărul de partide din parlament, ponderate în funcție de dimensiune. Indicatorul descrie starea de fapt în legislativ, constituind o măsură a premiselor funcționării acestuia. Opțiunea „Stării Națiunii” este de a utiliza un indicator Herfindah-Hirsch, care evită a considera fragmentarea prezența multora partide etnice, care au câte un loc garantat în parlament prin legea electorală, dar nu acționează ca un element de segmentare a spectrului

BAROMETRU DE OPINIE ÎN DOMENIUL GUVERNARE ȘI CAPITAL SOCIAL

politic.. Acesta variază de la 0 (fracționizare totală – minimul teoretic nu poate fi însă atins) la 1 (concentrare totală, adică există un singur partid parlamentar).

În România, concentrarea sistemului de partide a fost totală în perioada comunistă (indice Herfindahl-Hirsch de 1). Parlamentul rezultat în urma alegerilor din 1990 a continuat să fie unul foarte concentrat, aproape monocolor (indice de 0,6 la Senat; 0,45 la Camera Deputaților). Rezultatele din 1992 au condus la un Parlament fragmentat, dar concentrarea a crescut constant la alegerile ce au urmat, ajungând în 2012 la nivele similare celor din 1990 (0,52 la Senat; 0,47 la Camera Deputaților). Aceste cifre iau însă în considerare coalițiile electorale ca întreg. Concentrarea scade substanțial dacă am sparge spre exemplu, pentru alegerile din 2012, USL în elementele sale componente.

WWW.STAREA-NATIUNII.RO

INFO@STAREA-NATIUNII.RO